

1. Velikost pracovní síly

Hlavním zdrojem dat o tématu „lidské zdroje“ je Výběrové šetření pracovních sil

Obyvatelstvo starší 15 let je možné členit na osoby ekonomicky aktivní a ekonomicky neaktivní. Pracovní sílu pak vytváří všichni ekonomicky aktivní, tedy ti, kteří se účastní trhu práce, ať již v pozici zaměstnaného či nezaměstnaného. Skutečně využitý lidský potenciál představují zaměstnaní v národním hospodářství. Skupinu ekonomicky neaktivních zastupují, ve zjednodušeném pohledu, důchodci, žáci a studenti a osoby pečující o rodinu. Údaje o všech uvedených skupinách obyvatel, míře ekonomické aktivity, míře zaměstnanosti či nezaměstnanosti jsou získávány z Výběrového šetření, které Český statistický úřad provádí nepřetržitě již téměř 20 let na území celé České republiky.

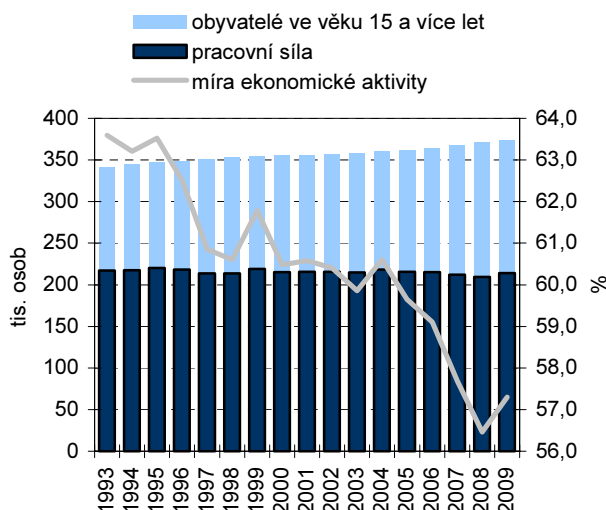
Velikost pracovní síly ovlivňuje řada faktorů.....

Velikost pracovní síly ovlivňují především demografické jevy, a to vývoj počtu narozených a zemřelých, změna věkové struktury (stárnutí populace), přírůstek či úbytek obyvatel stěhováním a podobně. Dalším ovlivňujícím faktorem jsou ekonomicko-sociální jevy, do kterých můžeme zařadit například zvyšování vzdělanosti obyvatelstva, prodlužování věkové hranice pro odchod do důchodu, zdravotní stav obyvatelstva.

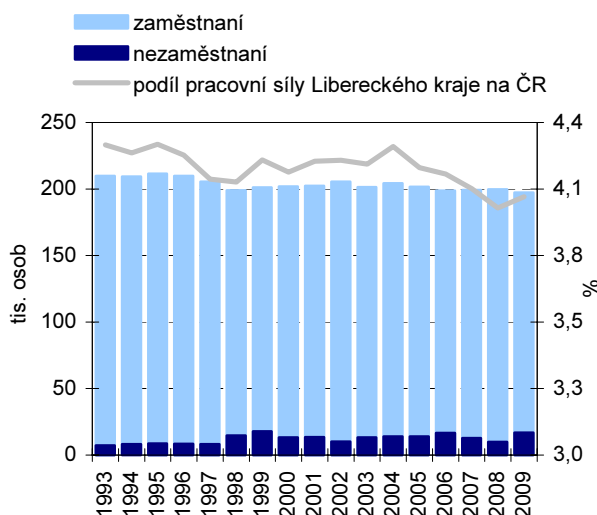
Počet obyvatel ve věku 15 a více let rostl, pracovní síla však zaznamenala pokles

Počet obyvatel starších 15 let na konci roku 2009 podle výsledků Výběrového šetření pracovních sil v Libereckém kraji dosáhl 373,5 tisíc osob a ve srovnání s rokem 1993 se zvýšil o 32,4 tisíc osob (9,5 %). Pracovní sílu ke konci uvedeného roku představovalo 214,0 tisíc osob (197,3 tisíc osob zaměstnaných a 16,8 tisíc osob nezaměstnaných) a oproti roku 1993 poklesla o 2,9 tisíc osob (1,3 %). V letech 1993 – 2009 se její počet vyvíjel velmi kolísavě – svého maxima dosáhla v roce 1995 (220,3 tisíc osob), v roce 2008 zaznamenala pokles pod 210,0 tisíc osob. V České republice se pracovní síla v období let 1993 – 2009 zvýšila o 192,9 tisíc osob. V návaznosti na tyto skutečnosti pak podíl Libereckého kraje na republikové hodnotě poklesl ze 4,3 % v roce 1993 na 4,0 % v roce 2009. Pracovní síla v Libereckém kraji v roce 2009 tvořila 48,8 % z celkového počtu 438,5 tisíc obyvatel, osoby ve věku 14 a méně let představovaly 14,8 % a osoby ekonomicky neaktivní 36,4 % z uvedeného počtu obyvatel.

Graf 1 Pracovní síla a obyvatelé ve věku 15 a více let v Libereckém kraji

Graf 2 Struktura pracovní síly v Libereckém kraji

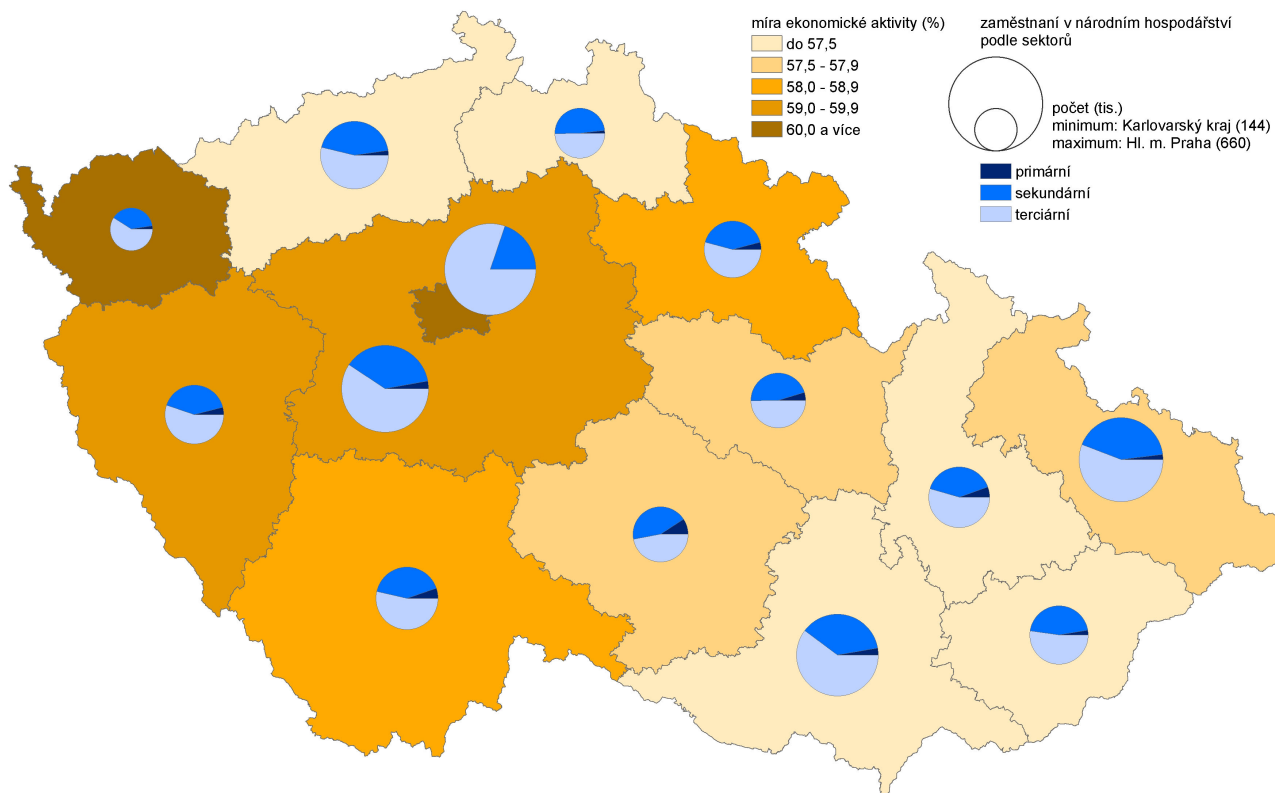
Míra ekonomické aktivity dlouhodobě klesá, a to i v České republice

Míra ekonomické aktivity činila v uvedeném roce 57,3 % (v mezikrajském srovnání 3. nejnižší hodnota) a o 1,4 procentní body se pohybovala pod republikovou úrovní. Nejvyšší hodnoty dosáhla v roce 1993 (63,6 %) a od následujícího roku začala s nepravidelnými výkyvy postupně klesat. Rozdíl mezi rokem 1993 a 2009 činil 6,3 procentních bodů. K dlouhodobému poklesu míry ekonomické aktivity došlo i v České republice jako celku, toto snížení však bylo pomalejší, a to z 61,4 % na 57,4 %.

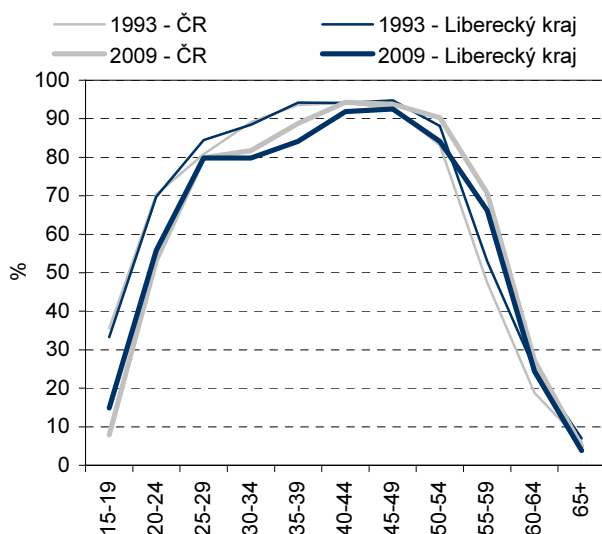
Míra ekonomické aktivity je obecně nižší v případě žen

Míra ekonomické aktivity je zcela logicky vyšší u mužů než u žen (v roce 2009 67,6 % v prvním případě, 47,5 % ve druhém případě), a to ve všech věkových skupinách nad 20 let. Důvodů nižší aktivity žen na trhu práce je několik – rodičovská dovolená, péče o rodinu, ve vyšším věku rozdílný věk odchodu do důchodu a také studium (v Libereckém kraji převaha studentek na středních a vysokých školách).

Kartogram 1 Ekonomická aktivita obyvatel a struktura zaměstnaných podle krajů v roce 2009

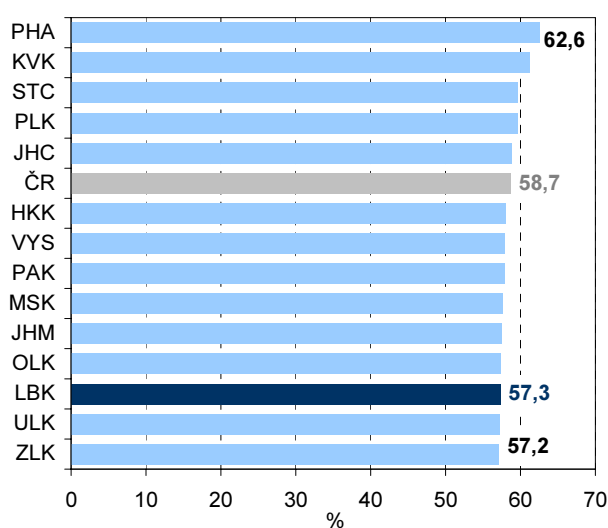
Graf 3 Míra ekonomické aktivity podle věku v Libereckém kraji

Z hlediska věku se míra ekonomické aktivity snižuje u 15 – 24leté populace, naopak u 55 – 59letých obyvatel kraje roste....

V Libereckém kraji zjištěna 2. nejnižší hodnota míry zaměstnanosti.....

Graf 4 Míra ekonomické aktivity 15letých a starších podle krajů v roce 2009

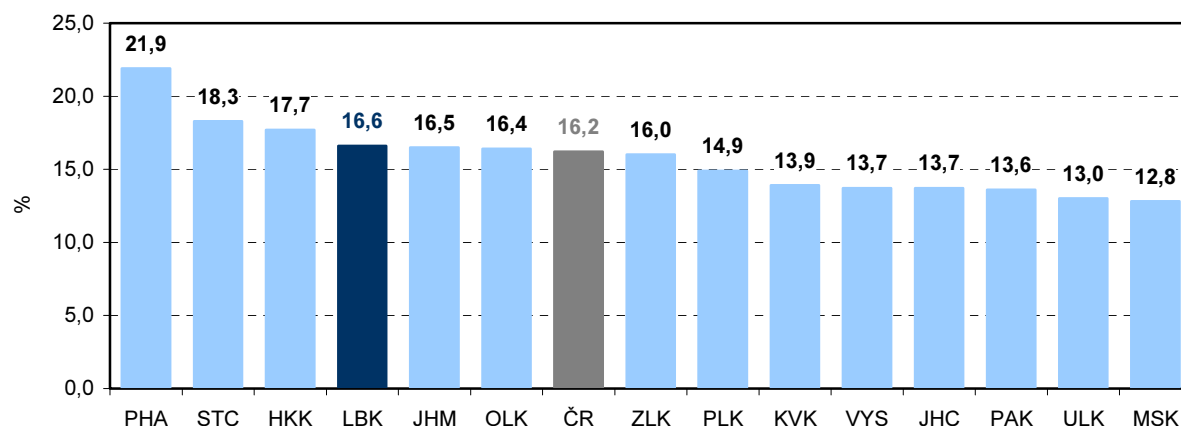
Jak již bylo poznamenáno, celková míra ekonomické aktivity obyvatel Libereckého kraje se snižuje a snižuje se také její hodnota u některých věkových skupin. Ve věkové skupině 20 – 64 let poklesla z 80,1 % v roce 1993 na 72,9 % v roce 2009. K výraznému snížení došlo především u osob ve věku 15 – 19 let (ve stejném období o 18,5 procentních bodů na 14,8 %) a 20 – 24 let (o 14,0 procentních bodů na 55,8 %), které souvisí se získáváním vzdělání a odkladu nástupu do zaměstnání po ukončení studia. Na druhé straně s posouváním věkové hranice odchodu do důchodu vzrostla míra ekonomické aktivity osob ve věku 55 – 59 let, a to z 53,0 % v roce 1993 na 66,2 % v roce 2009.

Míra zaměstnanosti v Libereckém kraji dosáhla 52,8 % (2. nejnižší hodnota mezi kraji) a za hodnotou za celou Českou republiku zaostávala o 2,0 procentních bodů. Největší část zaměstnaných (tj. využití pracovní síly) v kraji působila na trhu práce (stejně jako v celé České republice) v postavení zaměstnanců. Zaměstnanci v roce 1993 tvořili 87,1 % zaměstnaných, v roce 2009 se jejich podíl snížil na 82,7 %.

Většina zaměstnaných je v pozici zaměstnance, podíl podnikatelů však narůstá

Opačná situace nastala u podnikatelů, tedy pracujících na vlastní účet a zaměstnavatelů. V dlouhodobém horizontu let 1993 – 2009 se jejich zastoupení zvýšilo o 6,0 procentních bodů na 16,6 %. V mezikrajském srovnání se Liberecký kraj s uvedenou hodnotou míry podnikatelské aktivity umístil na čtvrté nejvyšší pozici (hodnota za Českou republiku činila 16,2 %).

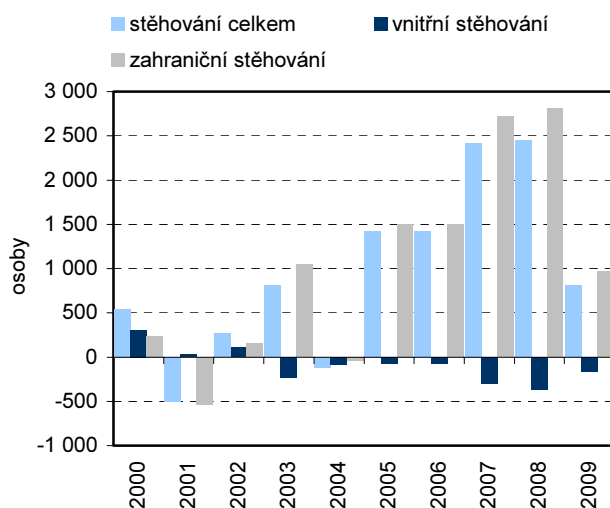
Graf 5 Podíl podnikatelů na pracovní síle podle krajů v roce 2009

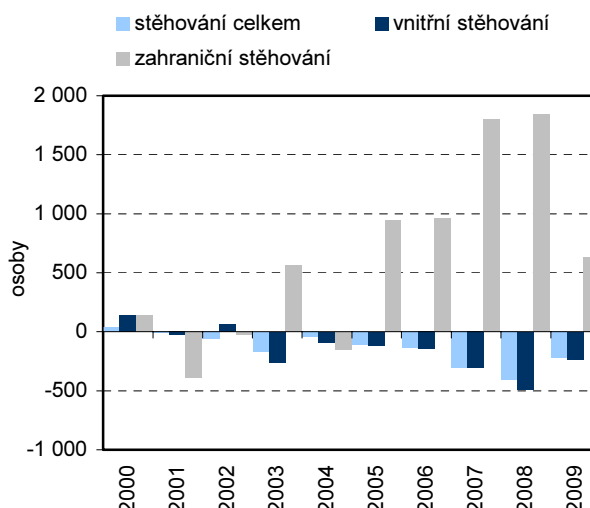
Pozitivní saldo migrace a kladné hodnoty přirozeného přírůstku obyvatelstva velikost pracovní síly neovlivnily

Počet obyvatel v Libereckém kraji se podle údajů demografické statistiky od roku 1993 zvýšil z 428,6 tisíc na 439,0 tisíc obyvatel, tj. o 2,4 %. Tento dlouhodobý přírůstek byl přerušen v roce 1997, 1999 a 2002, kdy záporná přirozená měna obyvatel převážila příznivý vliv migrace a v roce 2001 a 2004, kdy se k převaze zemřelých nad živě narozenými připojila i převaha vystěhovalých nad přistěhovalými. Celkově lze konstatovat, že vývoj stavu obyvatelstva byl v uvedeném období ovlivněn kladnou migrací (především zahraniční), ke které se od roku 2005, vlivem oživení porodnosti, přidala i kladná přirozená měna. Tyto dva demografické faktory však velikost pracovní síly neovlivnily.

Graf 6 Saldo migrace obyvatel v Libereckém kraji

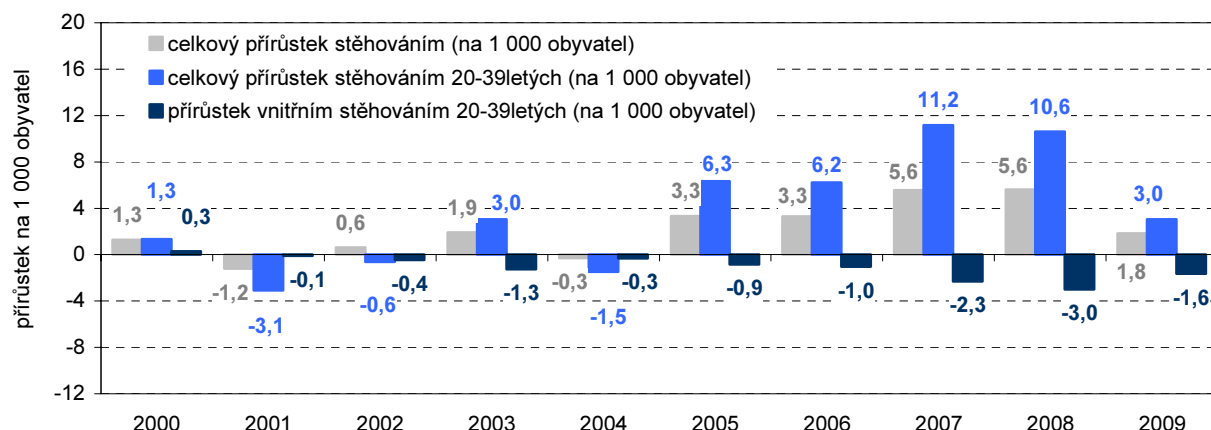
Graf 7 Saldo migrace obyvatel v Libereckém kraji ve věku 20 – 39 let

Ze zahraničí míří především mladší lidé, stěhováním v rámci kraje mladých spíše ubývá

Z hlediska věkové skladby dochází k největšímu přírůstku obyvatel Libereckého kraje zahraniční migrací u mladších věkových skupin, s narůstajícím věkem pak úroveň kladného salda klesá. U vnitřního stěhování nastává zcela opačná situace – Liberecký kraj nejvíce opouštějí mladší osoby a ve vyšších věkových skupinách obyvatel mírně přibývá.

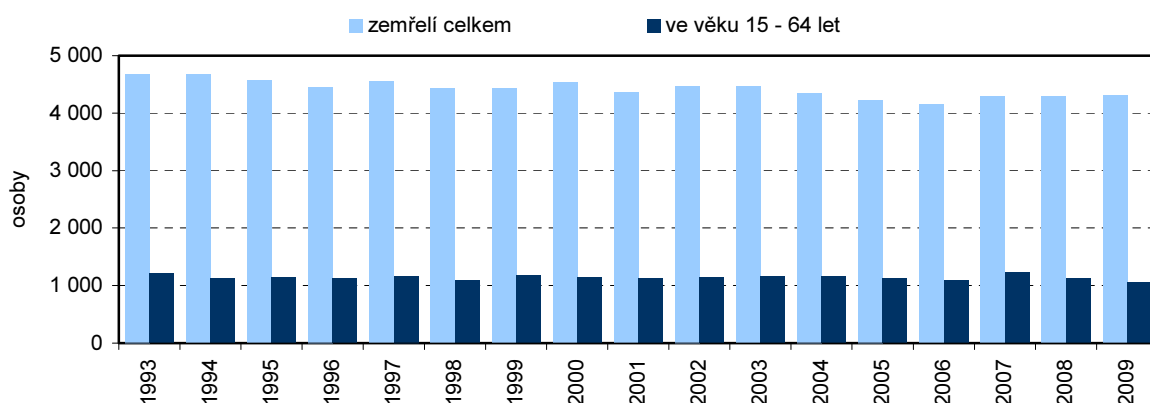
Graf 8 Přírůstek stěhováním mladých a celkový přírůstek stěhováním v Libereckém kraji

**Pracovní síla
ovlivňuje také
úmrtnost....**

Velikost pracovní síly může ovlivnit i další demografický jev, a to úmrtnost. Z dlouhodobého pohledu v Libereckém kraji počet zemřelých klesá. V letech 1993 – 2009 zemřelo v Libereckém kraji 75,2 tisíc osob, z toho 19,3 tisíc ve věku 15 – 64 let (tj. 25,8 %). Vzhledem k chybějícím podkladům o jejich ekonomické aktivitě však nemůžeme jednoznačně kvantifikovat dopad na velikost pracovní síly v kraji.

Graf 9 Zemřelí v Libereckém kraji

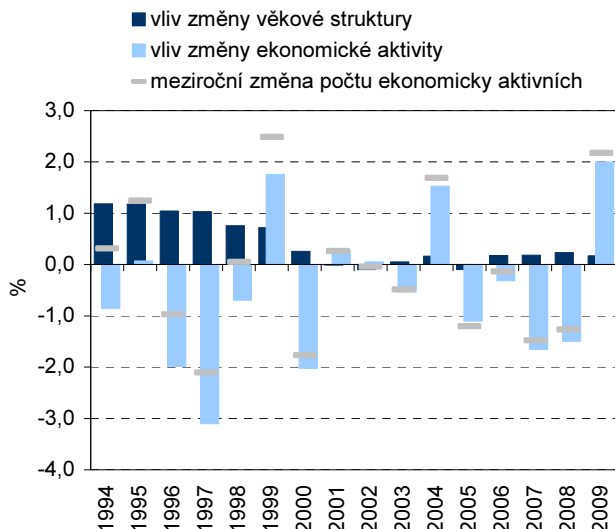
**.... a změny ve
věkové struktuře
obyvatel....**

**Obyvatelstvo
(nejen)
Libereckého kraje
stárne.....**

Velikost pracovní síly ovlivňují také změny ve věkové struktuře obyvatelstva. Obyvatelstvo v Libereckém kraji, i přes zvýšený počet živě narozených, stárne. Průměrný věk se v období 1993 – 2009 zvýšil o 4,1 roku na 40,1 a i přes tento negativní vývoj patří náš kraj společně se Středočeským a Karlovarským krajem k nejmladším. K 31. prosinci 2009 žilo v Libereckém kraji 65,3 tisíc dětí ve věku do 14 let, tzn. 14,9 % z celkového počtu obyvatel, v roce 1993 tento podíl představoval 20,0 %. Zastoupení osob ve věku 15 – 64 let se v období 1993 – 2009 zvýšilo o 3,2 procentní body na 70,9 % a jejich počet ke konci roku 2009 představoval 311 091 osob. Počet „seniorů“ (osob ve věku 65 a více let) vzrostl z 52,7 tisíc osob v roce 1993 (tj. 12,3 % z celkového počtu obyvatel) na 62,7 tisíc osob v roce 2009 (14,3 %).

Pouze ve čtyřech krajích České republiky v roce 2009 žilo méně seniorů než jaký byl počet dětí a Liberecký kraj patří mezi ně. Index stárání, definovaný jako podíl obyvatel starších 65 let na 100 dětí ve věku 0 – 14 let, dosáhl v tomto roce hodnoty 96,0 (pro srovnání v roce 1993 hodnoty 61,6). V roce 2019 je podle projekce očekáván opačný stav – na 100 dětí připadne 127 seniorů. Index ekonomického zatížení, definovaný jako podíl obyvatel ve věku 0 – 14 a 65 a více let na 100 osob ve věku 15 – 64 let v průběhu let 1993 – 2009 poklesl o 6,6 procentních bodů na hodnotu 41,1. Zásluhou rostoucího počtu osob v poproduktivním věku bude hodnota tohoto ukazatele v dalších letech narůstat, podle projekce by v roce 2019 měla dosáhnout 57,8.

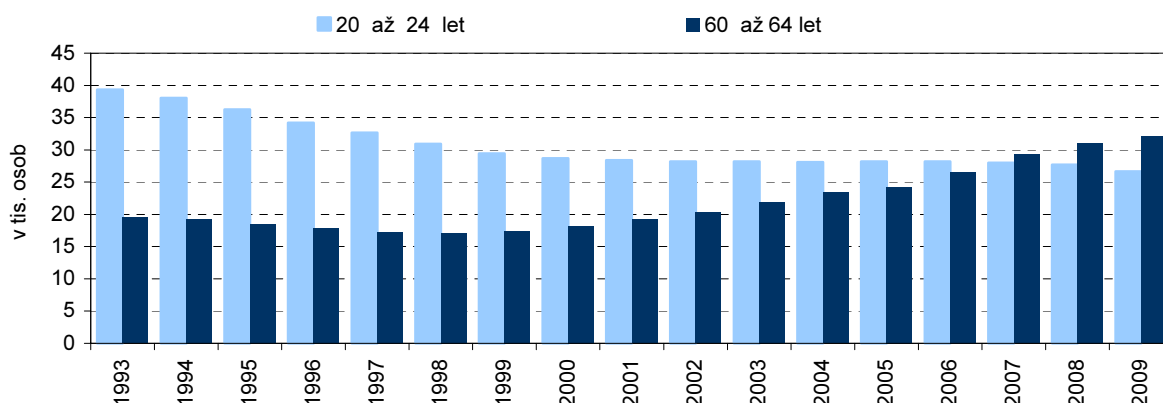
Graf 10 Vliv změny míry ekonomické aktivity a věkové struktury na změnu pracovní síly

Do roku 2006 na trh práce vstupovalo více osob než z něj odcházelo

Proces výměny generací na trhu práce je dán dlouhodobým demografickým vývojem. V průběhu 90. let byla pracovní síla v Libereckém kraji ovlivněna nástupem populačně silných ročníků ze 70. let minulého století, přičemž na trhu práce ještě působila tzv. „poválečná generace“. Skupina osob na trh práce vstupující (tj. ve věku 20 – 24 let) převažovala skupinu osob z něj odcházející (ve věku 60 – 64 let) do roku 2006, od následujícího roku se situace obrátila a působení tohoto demografického vlivu skončilo.

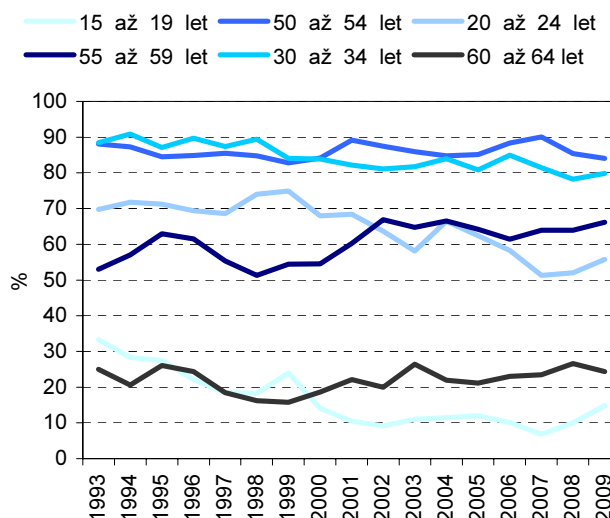
Graf 12 Obyvatelstvo ve věku 20 – 24 let a 60 – 64 let v Libereckém kraji (přicházející a odcházející generace z trhu práce)

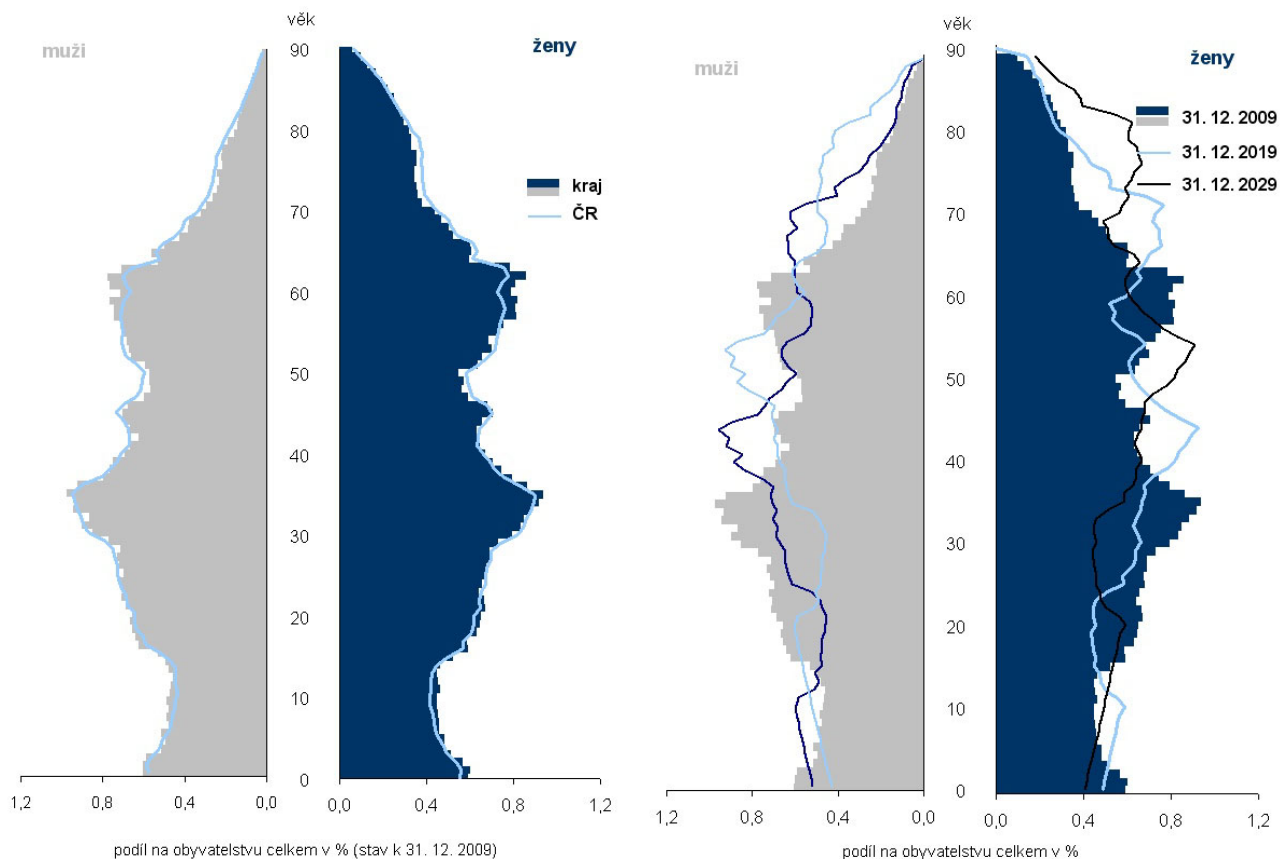
Demografická prognóza naznačuje postupné snižování praceschopného obyvatelstva

Na základě demografické prognózy, která však nezahrnuje z důvodu složitosti předvídatelnosti migraci, lze v budoucnu předpokládat, že objem pracovní síly bude i nadále klesat. V roce 2019 bude v produktivním věku 15 – 64 let 279,9 tisíc obyvatel (tj. 63,4 % z celkového počtu 441,6 tisíc obyvatel) a pracovní síla, za předpokladu stejné ekonomické aktivity jako v roce 2009 (67,9 % u obyvatel ve věku 15 – 64 let), poklesne o 24,0 tisíc osob, tj. o více než 11 %. V dalším výhledu projekce se pak do roku 2029 předpokládá úbytek pracovní síly o necelých 14 %, v roce 2039 se počet praceschopného obyvatelstva sníží o 20,6 %.

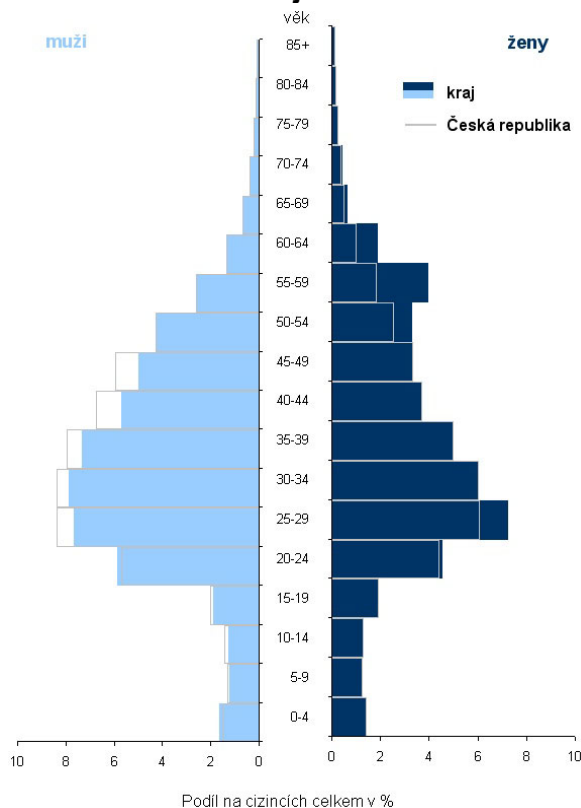
Graf 11 Míra ekonomické aktivity vybraných věkových skupin

Graf 13 Věková struktura obyvatel Libereckého kraje v roce 2009 a projekce v roce 2009, 2019 a 2029

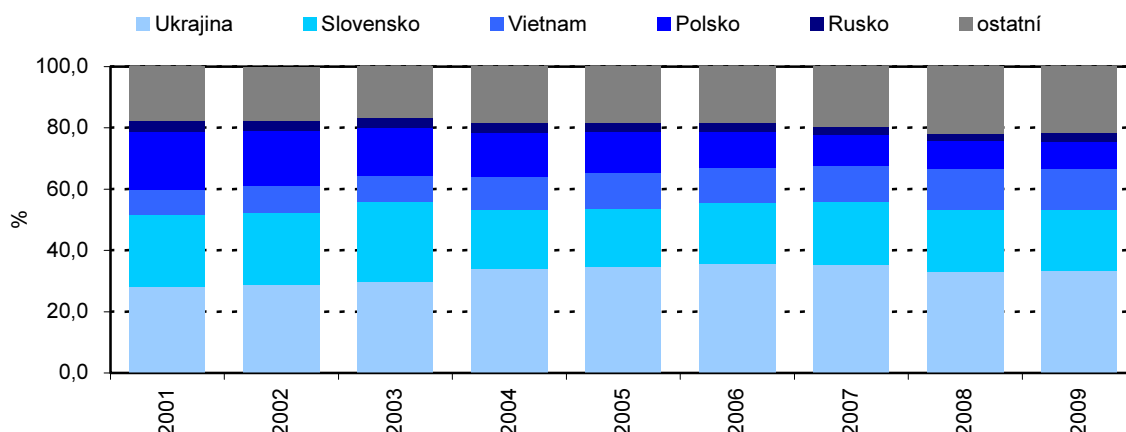
Graf 14 Věková struktura cizinců v Libereckém kraji a ČR k 31. 12. 2009

Počet cizinců roste do roku 2008

Ke konci roku 2009 žilo v Libereckém kraji 17,3 tisíc cizinců s trvalým nebo dlouhodobým (občané EU s přechodným) pobytem nad 90 dnů (bez občanů s azylem), tj. o 8,7 tisíc více než ke konci roku 1996 a růst jejich počtu se zastavil stejně jako v České republice v roce 2008. Na celkovém počtu obyvatel se podíleli 3,9 % (5. nejvyšší podíl mezi kraji).

Graf 15 Složení cizinců podle státního občanství v Libereckém kraji

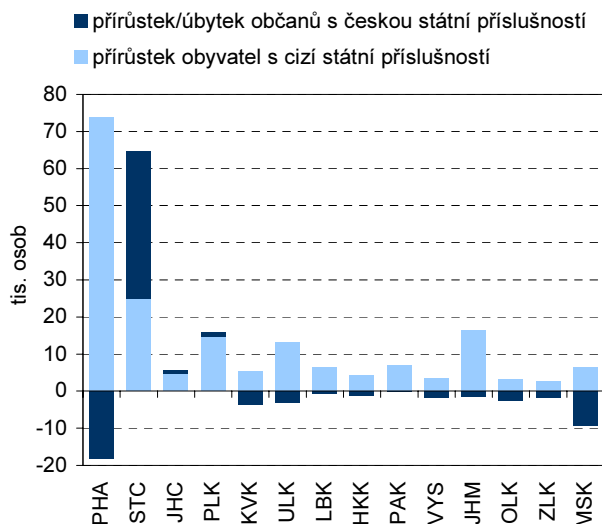
Většina cizinců pochází z Ukrajiny, hlavním motivem migrace jsou pracovní příležitosti

Z pohledu státního občanství převažovaly z 33,3 % osoby s ukrajinským občanstvím, následovaly osoby se slovenským (19,9 %) a vietnamským státním občanstvím (9,0 %). Údaje o věkové struktuře napovídají o převažujících motivech migrace – dobré pracovní příležitosti, šance uspět na pracovním trhu. Pro tuto skupinu je totiž charakteristický vysoký podíl osob ve věku 15 – 64 let (89,2 %), v kategorii 25 – 29 let se nachází 14,9 % cizinců, v kategorii 30 – 34 let 13,8 % cizinců. Děti a senioři pak představují méně početnou skupinu (7,8 %, resp. 2,9 % z celkového počtu cizinců).

Cizinci pracují buď v zaměstnaneckém poměru, nebo mají živnostenský list

Na trhu práce mohou být cizinci buď v zaměstnaneckém poměru – jsou registrováni na úřadech práce v evidenci Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, nebo mají platné živnostenské oprávnění a jsou v evidenci Ministerstva průmyslu a obchodu ČR. Celková zaměstnanost cizinců žijících v Libereckém kraji v roce 2009 dosáhla 11,5 tisíce osob a podíl pracujících cizinců na celkovém počtu zaměstnaných osob zjištěných z Výběrového šetření pracovních sil dosáhl 5,2 % (tj. o 3,5 procentního bodu více než v roce 1995).

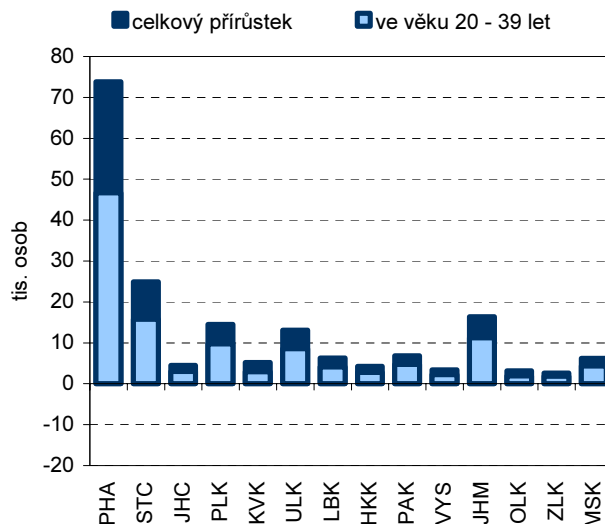
Graf 16 Přírůstek obyvatel podle státní příslušnosti a podle krajů v letech 2007 – 2009

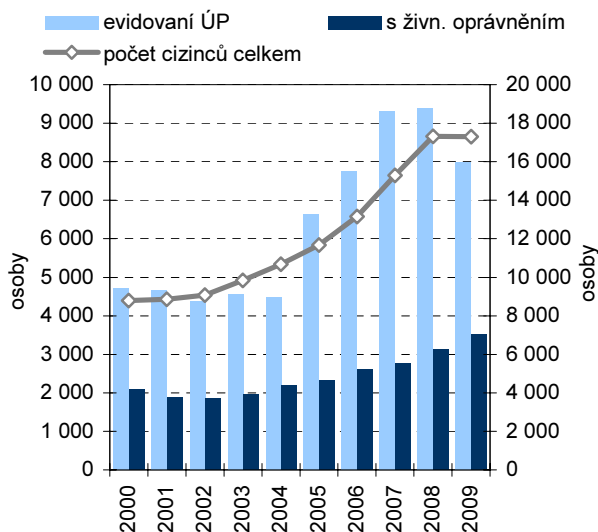
V Libereckém kraji je vysoký počet cizinců řemeslníků, kvalifikovaných výrobců, zpracovatelů a opravářů

Převážná většina zaměstnaných cizinců působila v zaměstnaneckém poměru (8,0 tisíc osob v roce 2009) a více než dvě pětiny z nich byly podle klasifikace zaměstnání zařazeny do třídy obsluha strojů a zařízení. Liberecký kraj zároveň disponoval vysokým počtem cizinců řemeslníků a kvalifikovaných výrobců, zpracovatelů a opravářů (33,2 %). Ačkoliv by se tedy mohlo zdát, že zaměstnání cizinci pokrývají nedostatek pomocných, méně kvalifikovaných a tím pádem i méně odměňovaných pracovníků, v Libereckém kraji tomu tak není. Mezi 3,5 tisíci živnostníky převažovali cizinci s vietnamským (41,3 %) a ukrajinským státním občanstvím (32,9 %).

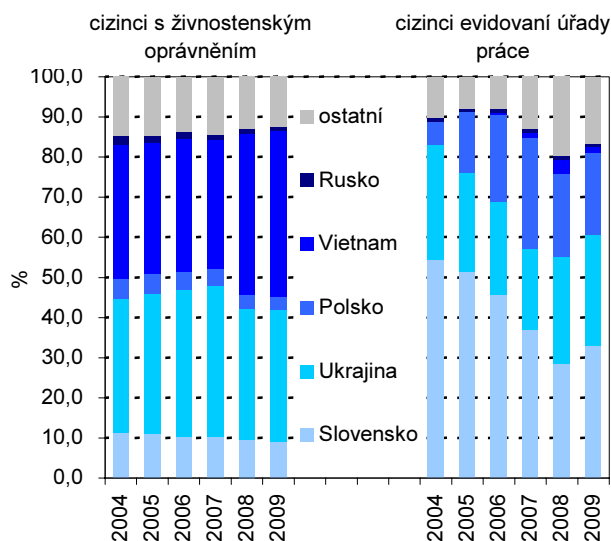
Graf 17 Přírůstek cizinců ve věku 20 – 39 let a celkový přírůstek cizinců podle krajů v letech 2007 – 2009

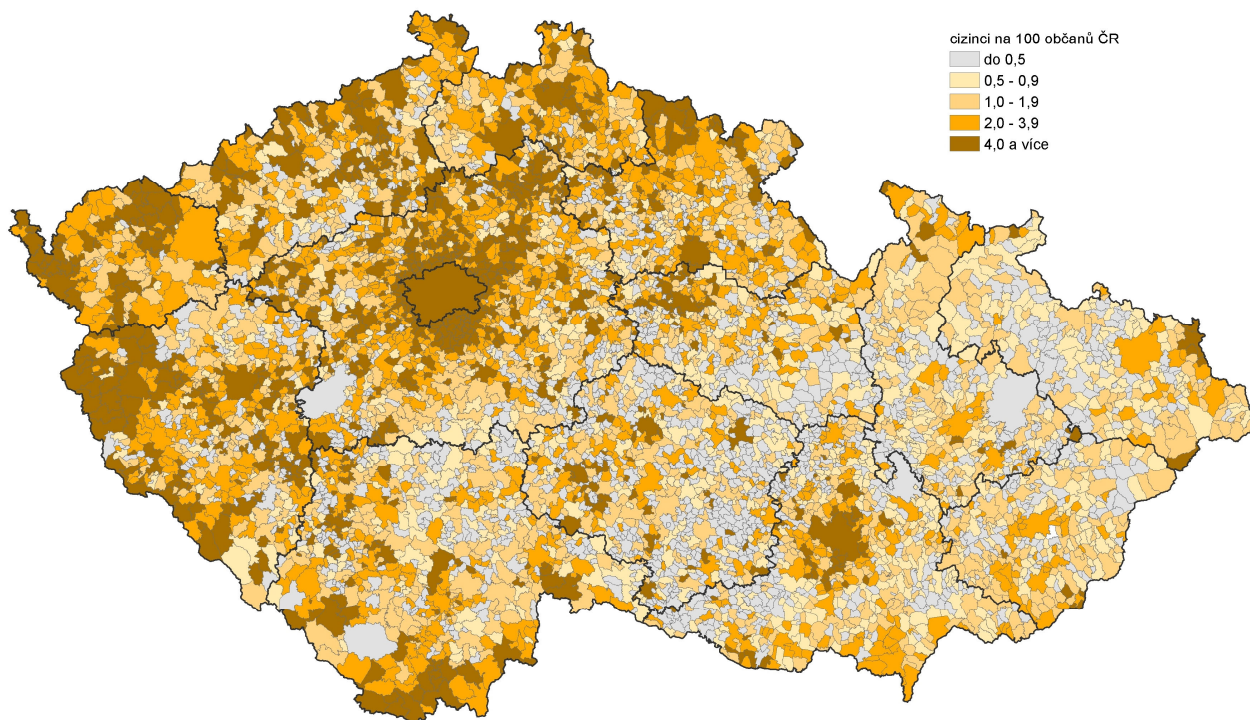
Graf 18 Vývoj počtu cizinců, zaměstnaných cizinců a cizinců s živnostenským oprávněním v Libereckém kraji

Graf 19 Struktura zaměstnanosti cizinců podle státního občanství v Libereckém kraji (k 31. 12.)

Kartogram 2 Cizinci podle obcí k 31. 12. 2009

Zdroj: Ministerstvo vnitra ČR

Počet ekonomicky neaktivních se zvyšuje.....

.....převážnou většinu ekonomicky neaktivních tvoří senioři.....

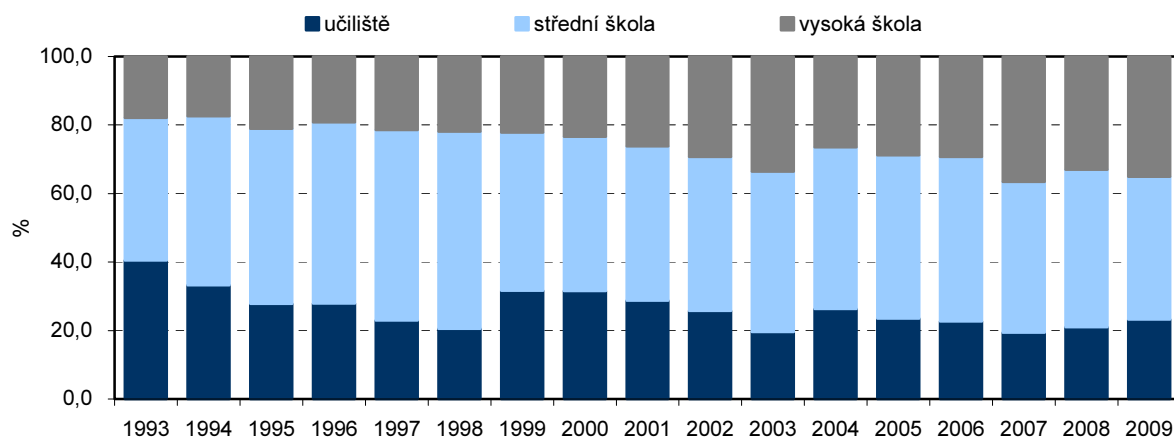
Důležitým faktorem ovlivňujícím velikost pracovní síly jsou ekonomicky neaktivní osoby. Jak již bylo řečeno v úvodu, do této skupiny patří starobní a invalidní důchodci, žáci základních škol a učilišť, studenti středních a vysokých škol, osoby v domácnosti pečující o rodinu, osoby na mateřské dovolené, osoby s omezujícími zdravotními důvody, osoby, které nejsou schopny nástupu do zaměstnání do 14 dnů a osoby s ostatními důvody.

Z dlouhodobého pohledu počet ekonomicky neaktivních roste, v roce 2009 podíl na celkovém počtu obyvatel starších 15 let činil 42,7 % a ve srovnání s rokem 1993 se zvýšil o 6,3 procentního bodu. Většinu v této skupině obyvatel představují starobní a invalidní důchodci (v roce 2009 více než 60 %), kteří jsou zpravidla v postproduktivním věku a své působení na trhu práce (v případě invalidních důchodců nedobrovolně) již ukončili. Počet starobních důchodců přirozeně narůstá v důsledku stárnutí populace, navíc řada osob ve vyšších věkových skupinách řeší nepříznivou situaci na trhu práce předčasným odchodem do důchodu.

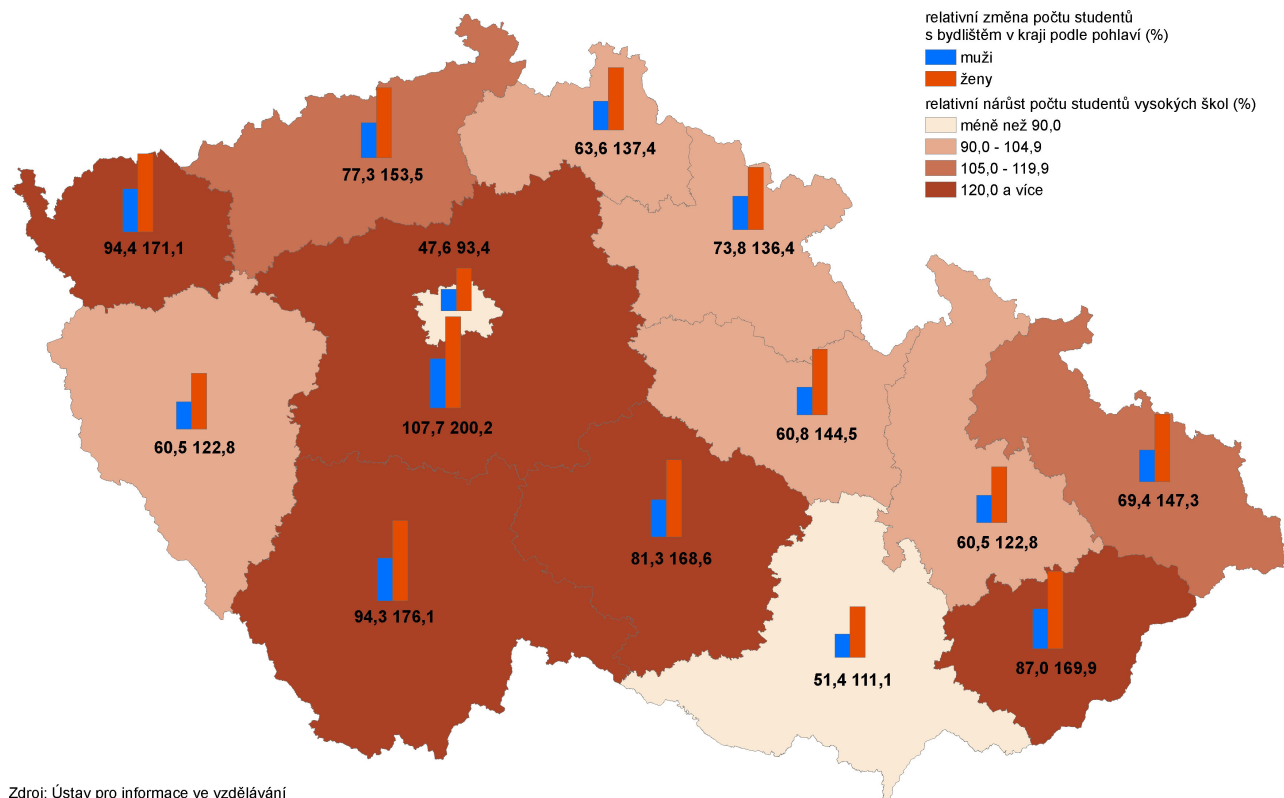
....významnou částí ekonomicky neaktivních jsou žáci a studenti, tj. potenciální pracovní síla, jejich počet jednoznačně narůstá

Významnou složkou ekonomicky neaktivních jsou potenciální pracovní síly, které se teprve na své budoucí povolání a působení na trhu práce připravují nebo své pracovní pozice dočasně opustili, tzn. osoby na rodičovské dovolené, případně osoby v domácnosti. Žáci a studenti v roce 2009 představovali v Libereckém kraji více než jednu pětinu ekonomicky neaktivních, jejich počet ve srovnání s rokem 1993 vzrostl o necelou jednu třetinu. Výsledky výběrového šetření pracovních sil jednoznačně prokázaly nárůst počtu studentů vysokých škol (z 4,8 tisíc v roce 1993 na 11,5 tisíce v roce 2009) a pokles zájmu (i přes mírné oživení v roce 2009) o odborná učiliště.

Graf 20 Struktura studujících v Libereckém kraji

Kartogram 3 Změna počtu studentů vysokých škol mezi lety 2000 - 2009

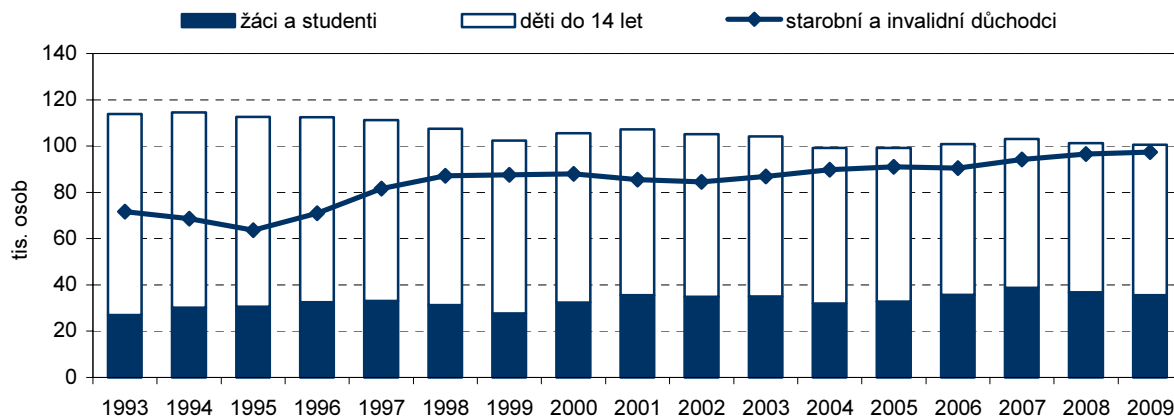

Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání

Osoby na rodičovské dovolené velikost pracovní síly příliš neovlivňují

Úroveň porodnosti v Libereckém kraji se na počátku devadesátých let začala prudce snižovat, přičemž svého minima dosáhla v roce 1997. Počínaje rokem 2004 (po období stagnace v letech 1998 – 2003) se její úroveň opět začala zvyšovat a svého vrcholu dosáhla v roce 2008. V návaznosti na tyto skutečnosti počet osob na rodičovské dovolené v jednotlivých letech kolísal (v období 1993 – 2009 v intervalu 8,7 tisíc do 13,7 tisíc) a na vývoj velikosti pracovní síly neměl nijak významný vliv. V roce 2009 tyto osoby tvořily 6,8 % ekonomicky neaktivních.

Graf 21 Budoucí a minulé pracovní síla - neaktivní v Libereckém kraji

Dochází k postupnému vyrovnání stavu minulé a budoucí pracovní síly

Dlouhodobý vývoj v Libereckém kraji přináší postupné vyrovnání stavu minulé a budoucí pracovní síly – počet starobních a invalidních důchodců (minulá pracovní síla) se zvyšuje, počet dětí do 14 let, žáků a studentů (budoucí pracovní síla) se snižuje. V roce 1993 tvořil „přebytek“ budoucí pracovní síly 42,1 tisíc osob, v roce 2009 již jen 3,2 tisíc osob.